

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Tea Leinasaar

LOODUSE KUJUTAMINE SHAKESPEARE'I NÄIDENDIS JA UKU UUSBERGI
LAVASTUSES „NAGU TEILE MEELDIB“

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Riina Oruaas, MA

Tartu 2025

Autorideklaratsioon

Olen bakalaureusetöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Tea Leinasaar

25.08.2025

Annotatsioon

William Shakespeare'i on teatriteaduses põhjalikult uuritud, kuid iga uus uurimisnurk võimaldab näha klassikat uue pilguga. Bakalaureusetöö „Looduse kujutamine Shakespeare'i näidendis ja Uku Uusbergi lavastuses „Nagu teile meeldib““ annab oma panuse Shakespeare'i näidendite uurimisse. Töö eesmärk on semiootiliselt analüüsida looduse kujutamist Shakespeare'i näidendis ja Uusbergi lavastuses. Selleks kasutan semiootilist teksti- ja etendusanalüüsi ning võrdlevat analüüsi. Pööran tähelepanu looduse kujutamisele nii õukonnas kui ka Ardeni metsas, looduspoeetikale ning sellele, kuidas näidend ja lavastus omavahel sarnanevad ja erinevad.

Märksõnad: Shakespeare, Ardeni mets, looduskujundid, Uku Uusberg, võrdlus

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. William Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“	7
1.1. Näidendi kokkuvõte	7
1.2. Semiootiline tekstianalüüs	8
1.2.1. Semiootiline mudel	8
1.2.2. Pastoraalne komöödia	9
1.2.3. Näidendi tegevuspaigad	14
1.2.4. Looduspoeetika	17
2. Etendusanalüüs	22
2.1. Lavastuse üldjooned	22
2.2. Stsenograafia	23
2.2.1. Ruumitüübid	23
2.2.2. Publiku ja mänguruumi suhe	24
2.2.3. Ruumi struktuur	25
2.2.4. Värv, vorm ja materjal	25
2.3. Rekvisiidid	26
2.4. Kostüümid ja maskid	26
2.5. Mida ei saa tähendustada?	27
3. Võrdlev analüüs	29
Kokkuvõte	32
Summary	34
Kasutatud kirjandus	35
Lisa 1. Lavastusmeeskond	37
Lisa 2. Näitlejad ja tegelased	38

Sissejuhatus

Bakalaureusetöös analüüsin William Shakespeare'i pastoraalset komöödiat „Nagu teile meeldib“ ja Uku Uusbergi sama näidendi lavastust kasutades semiootilist tekstianalüüsi, semiootilist etendusanalüüsi ning võrdlevat analüüsi, et uurida ja võrrelda looduse kujutamist nii näidendis kui ka lavastuses.

William Shakespeare'i „Nagu teile meeldib“ (1599, ilmus trüki 1623) on pastoraalne komöödia, mis on üle sajandite köitnud publikut oma ajatute teemadega. Looduse kujutamine on näidendis oluline, kuna Ardeni mets ei ole ainult tegevuspaik, vaid ka sümboolne ruum, mis vastandub õukonnale. Uku Uusbergi lavastus „Nagu teile meeldib“ Tallinna Linnateatris toob Shakespeare'i enam kui 400-aastase näidendi tänapäeva publikuni, keskendudes ansamblimängule ja koomilisusele. Kuigi lavastuses on kasutatud Georg Meri tõlget ning ajastutruid kostüüme ja muusikat, ilmnevad seal siiski olulised erinevused Shakespeare'i näidendist.

Bakalaureusetöö eesmärk on semiootiliselt analüüsida looduse kujutamist William Shakespeare'i näidendis ja Uku Uusbergi lavastuses „Nagu teile meeldib“. Töö teoreetiline osa toetub semiootilisele analüüsile, mis võimaldab uurida ja võrrelda nii näidendit kui ka lavastust. Selleks olen püstitanud neli uurimisküsimust:

1. Kuidas paigutub näidend „Nagu teile meeldib“ pastoraalse kirjanduse konteksti?

Mis on pastoraalne kirjandus kui žanr? Kas Shakespeare'i näidend on pastoraalne?

2. Kuidas kujutatakse tegevuspaiku näidendis ja lavastuses? Millised tegevuspaigad on näidendis ja lavastuses? Kuidas tegevuspaiku näidendis kirjeldatakse ning lavastuses näidatakse? Mis teeb Ardeni metsa eriliseks?

3. Milliseid looduskujundeid on kujutatud näidendis ja lavastuses? Milliseid looduskujundeid kasutavad mees- ja naistegelased?

4. Millised on näidendi ja lavastuse tegevuspaikade ja looduse kujutamise vastandused? Kuidas näidendi tegevuspaikade ambivalentsust lavastuses lahendati? Milliseid tegevuspaiku näidendis kirjeldati, aga lavastuses ei näidatud? Kuidas looduskujundid muutusid näidendis ja lavastuses?

Töö esimene peatükk „William Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib““ jaguneb kaheks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis on näidendi kokkuvõte. Teine alapeatükk on

„Semiootiline tekstianalüüs“, mille olen jaganud neljaks: semiootiline mudel, pastoraalne komöödia, näidendi tegevuspaigad ja looduspoeetika. Näidendi analüüsimiseks kasutan semiootilist tekstianalüüsi, keskendudes eelkõige looduse kujutamisele ja selle tähendus(t)ele. Semiootiline analüüs aitab leida pastoraalse ja antipastoraalse komöödia elemente ning tuua esile, kuidas loodust kujutatakse tegevuspaigana ja tegelaskõnes. Peamise teoreetilise allikana kasutan Harold Bloomi koostatud kogumikku „William Shakespeare’s As You Like It“ (2004) sarjast „Bloom’s Modern Critical Interpretations“. Näidendi kokkuvõtte ja analüüsi jaoks toetun Georg Meri 1960. aasta eestikeelsele tõlkele, sest Uku Uusbergi lavastus lähtub Georg Meri tõlkest. Etendusanalüüsis uurin, kuidas teksti laval esitatakse. Uurin ka seda, kuidas lavastuses loodust kujutatakse.

Etendusanalüüsis kasutan semiootilist etendusanalüüsi, et uurida, kuidas Uku Uusberg lavastuses „Nagu teile meeldib“ loodust kujutab. Etendusanalüüsis lähtun Patrice Pavisi küsimustikust, mis võimaldab süstemaatiliselt läheneda lavastuse erinevatele elementidele. Kuna Pavisi küsimustik tegeleb lavastuse erinevate elementidega, siis keskendun stsenograafiale, millele toetudes saan lavastuse tegevuspaiku analüüsida. Selleks lähtun Dennis Kennedy raamatust „Shakespeare ja stsenograafia“ (2004).

Töö lõpus võrdlen näidendit ja lavastust, kasutades võrdlevat analüüsi, et uurida, kuidas kujutavad Shakespeare ja Uusberg „Nagu teile meeldib“ loodust. Võrdlev analüüs aitab tuua esile sarnasusi ja erinevusi, sealhulgas seda, kuidas muutub looduse kujutamine näidendis ja lavastuses.

1. William Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“

William Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“ on pastoraalne komöödia, mis kujutab inimeste vahelisi suhteid ning vastandab õukonda ja Ardeni metsa. Siin peatükis uurin täpsemalt Shakespeare'i näidendi „Nagu teile meeldib“ žanrit, tegevuspaika ja looduspoeetikat. Esimeses alapeatükis annan kokkuvõtte näidendist, seejärel analüüsin näidendi tegevuspaika ja looduspoeetikat semiootilise tekstianalüüsi kaudu.

1.1. Näidendi kokkuvõte

Lugu algab õukonnas, kus on tekkinud või tekkimas mitu konflikti. Uus hertsog Frederick on pagendanud oma venna, keda näidendis nimetatakse Pagendatud Hertsogiks, ning Sir Rowland de Boys' vanim poeg ja pärija Oliver tahab lahti saada oma nooremast vennast, Orlandost. Selleks soovib ta hertsogi maadlejal Charles'il maadlusel Orlandole mitte armu anda. Toimub maadlus Charles'i ja Orlando vahel, mille Orlando võidab. Hertsog Frederickile ei meeldi, et Pagendatud Hertsogi tütar Rosalind saab õukonnas rohkem poolehoidu kui hertsog Fredericki tütar Celia. Sepärast pagendab hertsog Frederick Rosalindi. Kuna Rosalind ja Celia on nõbud ja väga lähedased, siis otsustavad nad koos Ardeni metsa põgeneda, et pääseda õukonnast ning leida metsast Pagendatud Hertsog. Kuna Rosalind ja Celia ei soovi, et neid ära tuntaks, riietuvad nad ümber – Rosalindist saab poiss, Zeusi paaž Ganimed, ja Celiast lamburineiu Aliena. Metsa võtavad nad endaga kaasa õuenarri Luisu. Peagi selgub, et Oliver plaanib Orlandot isiklikult tappa, sest Orlando võitis maadluse. Selleks hoiatab Oliveri teener Adam Orlandot ning ka nemad põgenevad Ardeni metsa.

Õukonna vastandiks on Ardeni mets, kus õukonnast põgenenud tegelased on õukonna reeglitest ja võimuvõitlusest vabad. Maskeeritud Rosalind ja Celia tutvuvad lamburite Corini ja Silviusega, kellest viimane on armuvalus. Kuna noor lambur Silvius on armunud, siis ei osta ta lambakasvatust. Rosalind ja Celia tutvuvad lambur Coriniga ning ostavad lambakasvatuse Silviuse asemel ära. Peagi jõuavad Ardeni metsa Orlando ja Adam, kes kohtuvad Pagendatud Hertsogi ja tema seltskonnaga ning jäävad peatuma nende koopasse. Metsas on veel talutüdruk Audrey ja lamburineiu Phebe, kellest esimene on tagasihoidlik ja

õukonna narri Luisu täielik vastand ning teine põhjustab armukolmnurga, kui ütleb ära Silviuse armastusest ning armub hoopiski Ganimedi ehk maskeeritud Rosalindi. Kuna Rosalind on maskeeritud, siis lahendab ta Ganimedina tekkinud olukorra ära.

Lõpus maskeeringud kaovad ning neli paari – Orlando ja Rosalind, Oliver ja Celia, Luisk ja Audrey, Silvius ja Phebe – abielluvad jumal Hymeni õnnistusega Ardeni metsas ning Hymen muudab kõik endiseks. Samal ajal, kui metsas toimusid pulmad, olid kõik konfliktid õukonnas lahenenud ning paarid ja Pagendatud Hertsog saavad õnnelikult tagasi koju ehk õukonda minna.

1.2. Semiootiline tekstianalüüs

Semiootiline tekstianalüüs on teksti analüüsimine semiootiliselt. Juri Lotman väidab, et tekstianalüüsiks on vaja kirjeldada teost kui funktsionaalset struktuuri ja tuletada selle põhjal mudel (Kull jt 2018: 287). Siin peatükis annan ülevaate pastoraalsest komöödiast kui žanrist ning analüüsin näidendi „Nagu teile meeldib“ tegevuspaika ja looduspoeetikat. Selleks otsin tekstist peamisi looduskujundeid kasutades võrdluse mõistet, mis ühistunnuse alusel erinevaid nähtusi kõrvutab (Merilai 2007: 40). Tekstianalüüsiks tuletan semiootilise mudeli, mis kirjeldab, kuidas pastoraalsus, tegevuspaik ja looduspoeetika Shakespeare'i näidendis ja Uusbergi lavastuses semiootiliselt väljenduvad.

1.2.1. Semiootiline mudel

Näidendi semiootiline mudel põhineb kahe peamise tegevuspaiga, õukonna ja Ardeni metsa binaarsel opositsioonil. Binaarsed opositsioonid on tegelaste jagunemine kaheks grupiks, mis vastanduvad omavahel erinevate tunnuste järgi, näiteks sugu, vanus, klass. Tekstianalüüsis kasutan binaarseid opositsioone looduskujundite analüüsimiseks. Selleks otsin vastused kolmele küsimusele:

1. **Mis alusel vastandamine toimub?** Mis tunnuste järgi tegelased kaheks grupiks jagunevad?
2. **Mille poolest tegelased üksteisest erinevad?**
3. **Mille poolest tegelased üksteisega sarnanevad?** (Saro 2007: 120)

Õukonna poolel on haaranud võimu uus hertsog Frederick ja Oliver, kes kuritarvitavad võimu. Hertsog Frederick pagendas oma vanema venna, Pagendatud Hertsogi, ning Oliver tahab tappa oma nooremat venda, Orlandot. Nende tegevus on seotud võimu ja isikliku vaenuga, mis toob esile õukonna kui suletud ja kontrolliva tegevuspaiga.

Pagendatud Hertsog ja lamburid kehastavad pastoraalse komöödia ideaale: lihtsust, vabadust ja loodusega kooselamist. Mets ei ole ainult tegevuspaik, vaid tähenduslik ruum, kus tegelased saavad ennast muuta ja areneda. Rosalind, Celia ja Orlando liiguvad õukonnast Ardeni metsa, ühendades need kaks omavahel.

Näidendi lõpus pooled vahetuvad – Oliver ja hertsog Frederick lähevad Ardeni metsa ning muudavad oma suhtumist teistesse tegelastesse. Hertsog Frederick ja Oliver ütlevad lahti oma võimust, hertsog Frederick annab Pagendatud Hertsogile võimu tagasi ja Oliver jätab oma valdused Orlandole.

1.2.2. Pastoraalne komöödia

Pastoraalne kirjandus keskendub maaelu kujutamisele nii luules, draamas kui ka proosakirjanduses. Pastoraal kui kirjandusžanr sai alguse antiigis. Vana-Kreekas lõi pastoraalluule Theokritos. Tema luuleteos „Idüllid“ kujutab karjaseid, kes „elavad idealiseeritud elu armastuse ja laulude keskel“. Hiljem lisasid vanarooma kirjanik Vergilius ja vanakreeka kirjanik Longos pastoraalile sügavama tasandi, kujutades maaelu realistlikumalt. Selleks lisas Vergilius tekstile ühiskondliku kommentaari. Kui pärast antiiki vajus žanr unustusse, siis renessansis äratati see taas ellu. (Kennedy 2010b: 455)

Llewelyn Morgan (2009: 368) on öelnud, et pastoraalse kirjanduse peamine teema on vabanemine kaasaja probleemidest ja süngest elust selleks, et jõuda utoopilisse maailma, kus saab vabaneda igapäevastest muredest. Seega keskendub pastoraalne kirjandus idüllile kujutamisele. Näidend „Nagu teile meeldib“ „järgib dramaturgilist struktuuri, mis põhineb Elizabethi-aegsele publikule tuttavatel tegevuspaikadel: õukondlikul ja pastoraalsel ruumil. See võrdlus oli keskne paljudele Elizabethi-aegsetele kirjandusžanridele, eriti pastoraalile, mille elemente võib märgata sonettides ja lauludes (seal hulgas madrigalides¹), värsilistes dialoogides või ekloogides² /---/ näiteks Thomas Lodge'i novellis „Rosalynde: Epheususe

¹ Madrigal – väike idüllilist laadi, mõnikord ka naljatlev luuletus itaalia renessansiluules (Sõnaveeb 2025).

² Ekloog – kahekõnevormis karjaselaul (ÕS 2018).

kuldne pärand“ (1590), millest Shakespeare ammutas inspiratsiooni.“ (Gay 2008: 83) Seega põhineb Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“ Lodge'i näidendil, millest Shakespeare on võtnud peamise süžeeleini ja tegelased, ja Shakespeare'i pastoraalne komöödia on kirjutatud žanris, mis oli oma ajas tuntud. Snyder (2025) leiab, et Shakespeare'i näidendil on rohkem seost pastoraalse kirjandusžanri kui tegeliku maaeluga. Seega on Shakespeare'i näidend pastoraalne komöödia ja vastab kirjandusžanrile, aga sel on vähe seost tegeliku maaelu kujutamisega. Kuigi lamburid elavad utoopilises Ardeni metsas, mis on reeglitest ja töökohustustest vaba, ei näe me neid siiski tööd tegemas. Talutüdruk Audreyl on kitsed, aga tema asemel ajas nad kokku Luisk (III, 3).

Näidendi lahendus ehk konklusioon on pastoraalne, sest Pagendatud Hertsog ütleb pulmapeol enne tagasi õukonda minemist: „Nüüd aga unustagem uudne hiilgus ja paiskugem maaelu rõõmudesse...“ (V, 4) Lisa Hopkins (2018: 525) väidab, et Shakespeare'i näidendit „Nagu teile meeldib“ saab seostada teiste pastoraalsete komöödiatega, kus viibimine rohelises maailmas võimaldab naasta õukonda, sest enamik tegelasi on õukondlased. Ta leiab, et epiloogiga avatakse, näidatakse rohelist maailma ka publikule.

Kuigi näidendi „Nagu teile meeldib“ algupärand on pastoraalne, siis Shakespeare'i lisatud narrid – Luisk ja melanhoolne Jaques – toovad esile selle vastandi – antipastoraalse. Antipastoraalsus ei ülista ega kujuta karjaseelu ainult idüllilisena, sest narrid ei lase tegelastel näha metsa idüllina. Kuigi näidendis esineb ka veel antipastoraalsust, siis toovad narrid selle kõige tugevamini välja, kui nad kõrvutavad pastoraalsust ja antipastoraalsust. Kui õukond nägi Ardeni metsas vabadust reeglitest, siis metsaelanikud kadestasid vürstiriigi rikkust.

Luisk on traditsiooniline Shakespeare'i narr. Ta on ametilt õukonna narr ja seega suhtuvad teised tegelased temasse nagu naljamehesse. Luisk on terve oma elu õukonnas veetnud ning pole varem Ardeni metsas käinud. Kui maskeeritud Rosalind Orlando armastusluuletused leiab, siis Luisk ütleb, et ta on septsenud Rosalindile sarnaseid luuleridu juba kaheksa aastat (III, 2). Orlando luuletused olid idüllilised, aga Luisu omad viskavad nende üle nalja. Kui õukonnas nähti Luisku ainult narrina, siis metsas ütleb melanhoolne Jaques Luisu kohta, et „Ta saab kõigest nii hästi aru ja on ometi ainult narr!“ (V, 4) Seega Ardeni metsas nähakse Luisus enamat kui narr. Kui Luisk ja Corin õukonda ja Ardeni metsa omavahel võrdlevad, siis Luisk ei väida, et õukond oleks Ardeni metsast parem, vaid toob näidetega, mida ta

Corinilt palub, välja, et õukond ja Ardeni mets ei erine üksteisest nii palju, kui lamburid arvavad (III, 2).

Kui Luisk tegi nalja, et teised temaga koos naeraksid, siis Jaques naerab teiste üle. Jaques ei ole narr traditsioonilises mõttes, aga ta soovib olla narri, Luisu moodi. Kuna pärast muutub ta Luisu peale kadedaks, siis soovib Jaques olla õuenarrist parem. Edward Berry (2002: 124) väidab, et melanhoolne Jaques teenib Pagendatud Hertsogit metsas narrina (ingl *jester*). Kui Jaques ilmub Pagendatud Hertsogi ja tema seltskonna juurde, siis ta on varasemalt juba Luisuga kohtunud. Jaques meenutab Luisu nalju ning avaldab soovi, et ta tahab saada narri, Luisu rüüd. Jaques on irooniline, sarkastiline ja võiks isegi öelda, et öel. Ardeni metsa põgenenud õukondlane Amiens heidab Jaquesile ette, et laulud teevad Jaquesi melanhoolseks ning seega ei laulaks Amiens enam oma lõbuks (II, 5). Alpers (2004: 138) väidab, et Amiensi laule peetakse pastoraalse idee kandjateks, millega kutsutakse nii lauljat kui ka teisi laulma. Kuna Jaques parodeerib karjaseelu ja laule, sest ta esitab paroodia Amiensi laulust, siis võib teda pidada antipastoraalseks.

Antipastoraalsus tuleb esile ka näidenditekstis, näiteks Pagendatud Hertsogi monoloogis. Kui Charles andis Ardeni metsast positiivse kuvandi, aga pole seal olnud, siis Pagendatud Hertsog väidab vastupidist. Kuigi ta toob esile, et metsas on nad õukonna kontrollist vabad, seab ta metsa idüllilisuse kahtluse alla. Pagendatud Hertsogi monoloog algab sellega, et metsas pole korruptsiooni, aga tegelikult kannatab ta külma ja nälga. Antipastoraalsust võib märgata ka, kui Orlando ja Oliver kirjeldavad Ardeni metsa kõrbelaanena. Alpers (2004: 137) väidab, et Orlando vahetab oma arvamust – kõrbelaanest saab idülliline mets, kui ta kohtub Pagendatud Hertsogiga. Kuigi Orlando nõudis ebaviisakalt süüa, sest pidas metselanikke metsikuteks, siis Pagendatud Hertsogiga rääkides paneb ta mõõga ära ning näeb neis lahkeid inimesi (II, 7). Kuigi Pagendatud Hertsog ei kirjelda metsa idüllilise paigana, siis tema pastoraalsus seostub Ardeni metsas ellujäämisega. Kuna Pagendatud Hertsog pagendati ning ta valis uueks elukohaks metsa, siis peab ta harjuma külmaga. Ka näidendi lõpp mõjub antipastoraalselt – kuna õukonnas on konfliktid lahenenud, siis nii endised õukondlased kui ka metsaelanikud suunduvad koos rõõmsalt õukonda ja jätavad Ardeni metsa selja taha.

Näidend „Nagu teile meeldib“ on lisaks pastoraali ja antipastoraali segunemisele ka ambivalentne³. See tuleb esile, kui tegelased kirjeldavad Ardeni metsa, aga ka narride kaudu. Rosalind ütleb näidendi alguses, et Loodus on andnud neidudele teravmeelsuse, aga Fortuna on saatnud neile teravmeelse narri (I, 2). Rosalind ütleb õuenarr Luisule: „Ei lõhnakski sa enam narri järele“ (I, 2), sest Luisk näitab oma tarkust õukonnas välja. Kui nad on Ardeni metsas, kuhu õukonna võim ei ulatu, mainib Rosalind Luisule: „---/ räägid targemalt, kui ise taipad.“ (II, 4) Kuna Luisu amet on narr, siis jätab ta teistele tegelastele ainult mulje, et ta on narr. Ardeni metsas on narriks aga Jaques, kes erinevalt Luisust mängibki narri. Kuigi teised tegelased nimetavad Jaquesi melanhoolikuks, siis kurvameelsena ta ei tundu. Jaques on mõtlik, aga mitte kurb. Ta tunneb viha, mida ta väljendab pilkavate naljadena. Jaques toob ambivalentsuse esile oma monoloogis, kus ta loetleb seitse eluetappi. Ta nimetab need etapid, aga iseloomustab neid ironiseerivalt. „Ja viimne vaatus /---/ on teine lapseiga, unustlikkus, ei hambaid, silmi, maitset, midagi.“ (II, 7) Seega peale Rosalindi ja Celia muutusid Ardeni metsas ka narrid. Kuigi Luisk on õukonna narr, siis ta ei pea Ardeni metsas olema enam ainult narr. Sama käib Jaquesi kohta, kes on lisaks melanhoolikule muutumas narriks.

Mets peaks olema koht, kus pole rahaga midagi peale hakata. Adam annab Orlandole oma säästud, et nad jõuaks koos Oliveri eest põgeneda. Kuna neil on vaja kaugele minna, siis kasutasid nad raha teekonnaks. Edaspidi Orlando ega Adam raha metsas ei maini. Kuigi metsas ei ole kullaga midagi peale hakata, siis neiud võtavad metsa kulla ja juveelid kaasa. Selleks, et teekonnal raha ära ei varastataks, muudavad nad oma välimust. Ka neiud olid kasutanud oma varandust selleks, et metsa kohale jõuda, sest Luisk ütleb Ardenisse jõudes: „---/ arvan, et teie kukkur on rahast tühi.“ (II, 4) Aga Luisk eksis. Erinevalt teistest läks neidudel Ardeni metsas kulda vaja. Nad kohtuvad lambur Coriniga, kellelt nad küsivad kosutust (II, 4). Kui algul ütleb Corin, et ta sooviks olla rikkam, siis ta ei mõtle selle all kulda. Kui neiud aitavad Corinil lambakasvatuse ära osta, milles ta töötab lamburina, on ta tänulik. Corin rõõmustab selle üle, et Rosalind ja Celia annavad talle kulda. Corin ütleb: „---/ kõik ostan, mida osta saab te kuld.“ (II, 4) Kuigi see koht näitab muutust metsas, sest Corin saab vabaks, on see siiski ambivalentne. Pastoraalis peaksid elama lamburid muretu elu, aga Ardeni metsas on Corinil isand, kellele ta allub. Kuigi Rosalind ja Celia andsid Corinile raha, et ta saaks ise osta lambakasvatuse ja seega saaks iseenda isandaks, siis hakkab

³ Ambivalentne – ühe ja sama asja suhtes vastandlike tunnetega, tunnetelt, suhtumiselt vm kaksipidine, vastuoluline (Sõnaveeb 2025).

lambur hoopiski neid teenima. Seega on kuld vahend, millega saab osta vabadust. Shakespeare'i näidendis on kuld antipastoraalne, sest Corin jääb edasi teenima oma uusi isandaid.

Mida näidendi juures tasub veel tähele panna, on aeg. Enne kui Rosalind ja Celia õukonnast Ardeni metsa poole teele asuvad, ütleb Celia: „/---/ juveele ja muud vara pangem kokku ja aeg nii valigem /---/“ (I, 3). Nad võtavad Ardeni metsa kaasa oma varanduse ja valivad kellaaja, mil keegi neid põgenemas ei märkaks. Ardeni metsa jõudes selgub, et õukonna ja Ardeni metsa vahel puudub aeg. Kuigi näidendis on öeldud, et Ardeni metsas pole kelli, sest neid pole vaja, siis Orlando seletab, et metsas on päevaaeg (II, 7). Ambivalentne on see, et päikse järgi kellaja määramise asemel, on Orlando teadlik kellast. Melanhoolne Jaques toob oma monoloogis välja, et aega saab mõõta ka eluetappide ehk vanuse kaudu. Kuigi nii Orlando kui ka Jaques nimetavad viise, kuidas aega saab Ardeni metsas mõõta, siis nad ütlevad ikkagi kellaaegu. Orlando ütleb maskeeritud Rosalindile: „Kella kaheks olen jälle su juures.“ (IV, 1) Varasemalt rääkis Jaques, et kohtas metsas narri, Luisku, kellel oli uur. Kuna Jaques arutleb kellaja üle tsiteerides Luisku, siis pole teada, kas ta kella tunneb. „Kell on kümme /---/ tunni eest veel oli üheksa, siis tunni aja pärast on üksteist.“ (II, 7) Seega õukondlased tõid kellaja Ardenisse.

Kuigi Pagendatud Hertsog ütleb esimesena, et „/---/ puil leiab keeli /---/“ (II, 1), siis hiljem ilmuvad puukoorde Orlando luuletused. Orlando ütleb oma armastusluuletuses, mida Celia ette loeb, et „/---/ keeli puisse riputan ma, eks need kõneleda või!“ (III, 2) Kuigi Orlando kirjutas Rosalindile Ardeni metsas armastusluuletusi, siis see, kuidas need metsa ilmuvad, on ambivalentne. Kui III vaatuse teine stseen hakkab remargiga, milles Orlando puu külge paberilehti kinnitab, siis tegelaskõnes on need puukoorde kraabitud, „Mu märkmikuks on puud ja oma mõtted koorde tähistan /---/“ (III, 2). Kui Rosalind luuletused leiab, siis ütleb ta, et neist „/---/ mõnedel oli rohkem jalgu, kui värsid kanda suutsid.“ (III, 2) Kuigi Rosalind oli rõõmus riimide üle, siis teiste tegelaste nähes tegi ta armastusluuletusi maha. Kui Rosalind sai Celia käest teada, et need kirjutas Orlando Rosalindile, ei suutnud ta oma tegelikke tundeid enam varjata. Melanhoolne Jaques ja maskeeritud Rosalind keelavad Orlandol puukoorde edasi värssse kraapida, sest sellega teotab ta puid ja noori istandusi. Jaques ütleb Orlandole „/---/ ärge teotage enam puid, lõigates koorde armulaule!“ (III, 2) Kui eespool mainisin, et Orlando muutis oma arvamust Ardeni metsa suhtes, siis luuletustes ta kirjutab „Miks see laas peab kõrbeks jääma? Sest et inimtühi?“ Kuna Orlando on sõnastanud need küsimustena, siis ei saa kindlalt väita, kuidas ta metsa suhtub.

Kokkuvõttes on Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“ inspireeritud pastoraalsest kirjandusžanrist, aga teose sisu on antipastoraalne ja ambivalentne. Narrid Luisk ja Jaques ei näe Ardeni metsa idüllina ja teevad selle üle nalja. Seega Ardeni mets ei ole tavaline mets, sest see ei ole pelgupaik, kuhu õukonnast tulnud tegelased põgenesid elu nautima, vaid koht, kus nad peavad õppima ellu jääma. Näidendi ambivalentsus aitab näha Ardeni metsa utoopilise fantaasiamaailmana.

1.2.3. Näidendi tegevuspaigad

William Shakespeare'i näidendis „Nagu teile meeldib“ on kaks peamist tegevuspaika: õukond ja Ardeni mets. Pastoraalsele komöödiale omaselt leiab näidend aset fiktsionaalses ehk utoopilises ideaalmaailmas.

Peter Burke (2010: 136–139) on öelnud, et õukonda ja õukondlast on keeruline defineerida. Kuigi õukond võib olla lossis või seal, kus viibib hertsog, siis peab õukonda määratlema inimrühmana. Õukondlased on aadlikud, kes teenivad hertsogit. Õukonna alla ei arvata hertsogi teenreid ja teenijaid. Seega õukond on rohkem seotud valitseja ja tema lähikonna kui paigaga. Shakespeare'i näidendis viibib uus hertsog Frederick Pagendatud Hertsogi lossis Prantsusmaal. Tema lähikondlased ehk tema teenistuses on Le Beau, Oliver ja Rosalind. Kuigi õukonnas elab ka Orlando, siis pole näidendist teada, kas ta kuulub hertsog Fredericki lähikonda. Näidendis on esindatud ka hertsogi mõju. Hertsog Fredericki soosingut soovib saada maadleja Charles, kes suhtleb õukondlastega ning maadleb au eest. Kuna Orlando võidab maadluse, siis saaks ka tema peaaegu hertsog Fredericki soosingu. „Õukonnast minema saatmine oli karistus“ (Burke 2010: 142). Hertsog Frederick pagendas Pagendatud Hertsogi, Rosalindi ja Oliveri. Pagendatud Hertsogiga kaasa läinud aadlike hertsog ei otsi, sest nad on hertsogit reetnud. Hertsog Frederick hakkab otsima aga Orlandot ja Celiat, sest nad põgenesid õukonnast, ilma karistuseta.

Kuigi Ardeni mets on dominant⁴, siis ka õukonnas leiab loodusalasid. Erinevalt Ardeni metsast on need kontrollitud. Õukonnas ei ümbritse tegelasi loodus, vaid selleks on kindlad alad loodud. Seega puudub õukonna loodusalade puhul erilisus ning ambivalentsus, sest tegelased näevad loodusalasid ühtemoodi. Näidend algas Oliveri puuviljaaias, mis on tema

⁴ Dominant – kunsteose keskendav koostisosa, mis valitseb ja määrab teisi osi, tagab teose terviklikkuse ning määrab tema eripära (Jakobson 2014: 240, viidatud Epner 2022 kaudu).

maja ligidal (I, 1). Hertsog Fredericki lossi ees on muru, kus Rosalind ja Celia istusid (I, 2). Kuigi näidendis õukonna loodusalasid ei kirjeldata, siis ei saa väita, et loodust seal ei oleks.

Kuna Shakespeare'i näidend on inspireeritud Thomas Lodge'i proosateosest „Rosalynde: Epheususe kuldne pärand“, mille tegevuspaik on Ardennis (Prantsusmaal), siis on ka Shakespeare jätnud oma näidendisse mitmeid viiteid Prantsusmaale. Näiteks ütleb Oliver hertsogi maadlejale Charles'ile, et Orlando on „/---/ kõige jonnakam poiss kogu Prantsusmaal /---/“ (I, 1). Kuigi näidendis on viiteid Prantsusmaale, siis on metsa nimi on hoopiski Arden. Bloom (2004: 145) on öelnud, et sellel näidendil puudub täpne asukoht reaalses maailmas. „Näiliselt on hertsogiriik Prantsusmaal ning Arden ongi Ardenn, kuid samas on sarnasusi Robin Hoodiga ning mets tundub väga inglisepärase. Tegelastel on nii prantsuse kui ka inglise nimed /---/“. Näiteks Le Beau on prantsuse nimi, aga Audrey inglise. Alan Brissenden (2008: 41) on väitnud, et Ardeni metsa asupaik reaalses maailmas polegi nii tähtis, sest see toob esile näidendi topeldamise (ingl *doubleness*) ning fantaasia. Seega võib näidend leida aset nii Prantsuse õukonnas kui ka Inglismaa metsas, sest näidendi tegevuspaigal puudub kindel vaste reaalses maailmas. Kuna puudub selgitus, miks õukond asub Prantsusmaal ning Ardeni mets Inglismaal, siis saab vaadata näidendit kui fantaasiamaailmas toimuvat. Seega Ardeni mets on eriline asukoha, aja ja metsaelanike poolest. Ardeni mets ei paku ainult õukonna eest kaitset ja vabadust, vaid ka paika, kus konfliktid lahenevad. Kuna metsal puudub kindel vaste reaalses maailmas, siis peab seda analüüsima fiktsionaalsena. Kuna aga õukond selle kõrval tundub olevat reaalne, siis peab käsitlema Ardeni metsa utoopilise fantaasiamaailmana, mida reaalses maailmas ei eksisteeri. Näidendis „/---/ määrab looduse tähenduse inimene“ (Alpers 2004: 124). Seega metsa tähendus sõltub sellest, kuidas tegelased seda tajuvad ja näevad.

Esimene, kes mainib Ardeni metsa kui idüllit on hertsogi maadleja Charles. „Tema sõnadel on pastoraalne autoriteet“, sest Charles kirjeldab metsas elamist kui kuldset ajastut (Alpers 2004: 123). See on oluline, sest Charles elab õukonnas ega ole Ardeni metsas käinud. Kuna Charles ütleb, et Pagendatud Hertsog ja teised elavad metsas „/---/ nagu seda tehti kuldsel ajastul“ (I, 1), siis võib väita, et õukonnas on kuldne ajastu läbi. Charles'i jaoks on Ardeni mets midagi kauget ja ürgset. Kuldne ajastu viitab ka ajale. Kui õukond on arenenud, siis metsas on jäänud kuldne ajastu alles. Kui hertsog Frederick pagendab Rosalindi ja ähvardab teda tappa, siis ta ütleb „Kui leitakse sind kümne päeva pärast siit paarikümne miili ulatuses /---/“ (I, 3). Seega on õukonna suurus enam-vähem teada, sest õukonnast väljas ei ole hertsog Frederickil võimu.

Alles siis, kui Rosalind ja Celia metsa jõuavad, saame teada, milline mets välja näeb. Kuigi remarkides on metsa kirjeldatud kui harvikut, siis Rosalind kutsub seda laaneks (II, 4). Seega remargis antud kujutus (hõre mets) ei ole sama, mida Rosalind näeb (põlismets). Kui aga Orlando ja Oliver metsa saabuvad, siis neile avaneb see täiesti teistsugusena. Nad mõlemad kirjeldavad Ardeni metsa kõrbelaanena. Kui muidu on laas tihe ja suur mets, siis lisand kõrb⁵ viitab vastupidisele. Seega Rosalind näeb metsa idüllilisena, aga Oliver ja Orlando ohtliku kohana. Orlando peab metsa jõudes esimesena otsima toitu (II, 7). Oliveri ja Orlando katsumusi iseloomustavad ka võitlused mao ja emalõviga (IV, 3). Kui tuleb metsa Jaques de Boys, siis tema nimetab Ardeni metsa põlismaaneks (V, 4). Pole teada, kas õukonnas oli puid ja kui palju, sest puid ei kirjeldatud, kuigi esimene vaatus algas Oliveri puuviljaaias.

Kui jälgida remarke ja tegelaskõnet, siis tuuakse esile alati ainult üks puu korraga. See ei tähenda, et metsas olekski ainult üks puu. Nagu metsa kuvand muutub tegelaste jaoks, siis on sama ka puudega. Kuna tegelased on ümbritsetud metsaga, siis erinevate puude eristamiseks, mainitakse kindlaid puid. Hertsogi koopa ees on haraline puu (II, 1). Celia leiab palmipuu küljest Orlando armastusluuletuse (III, 2). Oliver aga kirjeldab sammaldunud ja raagus tamme, mille varjus peitis end kuldroheline siug (IV, 3). Luisk ja Audrey oleksid sir Olivarius Kirjaväänaja poolt ühe puu all paari pandud (III, 3).

Celia kirjeldab ka lambakasvatuse ümbrust. Onn, kus nad elavad, on õlipuudega tarastatud ning jääb nende taha varju. Metsas, lambakasvatusest ja onnist vasakul, on oja, mille kaldal kasvab rida pajusid. (IV, 3) Ka Pagendatud Hertsog on koos temale järgnenud isandatega põgenenud õukonnast Ardeni metsa ning nad elavad koopas (II, 1). Nad viibivad peamiselt koopasuu ees, kus nad söövad, räägivad ja laulavad. Orlando ütleb, et Ardeni metsa kaitseb ringmüür (V, 4).

Kui maskeeritud Rosalind ja Orlando omavahel räägivad, siis nad istuvad murul (IV, 1). Aga pärast kui Orlando ja Oliver omavahel räägivad, siis nad istuvad pingil (V, 2). Lisaks sellele, et metsas on pink, kõnnib Oliver mööda metsaradu (IV, 3). Seega pole mets ürgne ja puutumata, vaid selles on inimeste poolt ehitatud pink ja metsarajad.

⁵ Kõrb – väga kuiv, väheste sademete ning hõreda taimkattega v. hoopis taimkatteta ala troopika-, lähistroopika- v. parasvöötmes; suur asustamata (soodega) metsaala (EKSS 2009).

1.2.4. Looduspoeetika

Näidendis „Nagu teile meeldib“ on peale tegelasi ümbritseva looduse ka poeetiline loodus. Näidendis kujutatakse loodust sageli poeetilise keele kaudu, mitte tegevuspaigana. Ardeni mets ei ole ainult tegevuspaik, vaid semiootiline ruum, kus looduskujundid tegelaskõnes muutuvad tähenduslikeks. Looduskujundeid kasutatakse näidendis metafoorselt⁶ ehk varjatud võrdlusena ja metonüümselt⁷, andes kujunditele tähendusi, mis ei ole tekstis otse loetavad. Looduspoeetika on looduse kujutamise tähenduse osa, mida näidendis kirjeldatakse, aga ei näidata. Seega tegelased kasutavad oma kõnes looduskujundeid, mille kaudu nad iseloomustavad iseennast või teisi.

Kui eespool mainisin, et esimesena annab kuvandi Ardeni metsast Charles, siis metsa jõudes see muutub. Pagendatud Hertsog ei leia rõõmu metsas elamisest, vaid kannatusi. Ta ei taha viriseda, kuid siiski küsib endalt, kas metsas olemine on parem „/---/ võltsist toredusest, kui ainult harjud?“ (II, 1) Pagendatud Hertsog ei näita, millises metsas ta koos oma kaaslastega on, vaid kirjeldab seda. „Kas me ei tunne aastaaja-vahet /---/ kui pureb jääne kihv ja tuiskab ümber mu ihu talvetuule tormitsus /---/“ (II, 1). Seega ta ei iseloomusta metsa kui tegevuspaika, vaid metsas valitsevat ilmastikku. Pagendatud Hertsogi öeldus on märgata ka näidendi ambivalentsust – mis aastaag praegu Ardeni metsas on? Kas sügis muutub talveks või suvi sügiseks? Endine õukondlane Amiens esitab II vaatuse lõpus laulu, mida ta alustab sõnadega „Veel lõhu, talvetuul, on vähem õelust sul kui tänamatusel!“ (II, 7) Amiensi esitatud laul võtab kokku Pagendatud Hertsogi sõnumi, et mets võib olla jääne, aga pole hirmu, et hertsog Frederick nad tapab.

Looduskujundeid märkab esimesena tegelaste nimedes. Rosalind (hispaania keeles *rosa linda*) tähendab ilusat roosi. Celia kutsub ka Rosalindi Roosiks, „/---/ mu magus Roos, mu kallid Roos /---/“ (I, 2), kuid eesti keeles tõuseb esile nime teine pool – lind. Orlando armastusluuletustes on riim „Tuul sest siristab kui lind, mida väärt on Rosalind.“ (III, 2) Seega Rosalindi nimi võib tähendada roosi või lindu. Sarnane Rosalindi nimele on narr Luisul, sest ka tema nimel on mitu tähendust. Luisu nimi tähendab vahendit⁸, millega teritatakse tööriistu, aga see tähendab ka luiskamist ehk valetamist või väljamõeldist. Kui

⁶ Metafoor – kaudsõnaline kõnekujund, mis ühendab erinevaid kujundeid sarnasuse alusel (Merilai 2007: 41).

⁷ Metonüümia – kõnekujund, mis ühendab sarnaseid kujundeid sarnasuse alusel (Merilai 2007: 44).

⁸ Luisk – kõvast liivakivist vahend lõikeriistade, nt vikati, kirve, noa teritamiseks, käia eelkäija (Sõnaveeb 2025).

Ardeni metsa ilmuvad Orlando armastusluuletused, siis Luisk räägib, et ta oskab luuletada paremaid värsse (III, 2). Seega tekib Luisu nimel ka seos sõnaga „luuletama”⁹, mis sarnaselt sõnale „luiskama“ tähendab valetamist. Luisk tõestab oma tarkust sellega, et viskab nalja Rosalindi ja Celia üle. „/---/ vanduge oma habeme juures, et olen kelm.“ (I, 2) Kuna neidudel ei ole habemeid, siis ei saa ka Luisk kelm olla. Seega ta teab, et valetab, aga ta leiab mooduseid, kuidas mitte vahele jääda. Kui Luisk räägib seitse korda ümber lükatud valest, siis „/---/ ütleks tema, et ma valetan.“ (V, 4) Lambur Silvius (ladina keeles *silva*) tähendab metsa ning tema nimi seob ta Ardeni metsaga.

Naistegelaste kaudu antakse looduse definitsioon. Seda tehakse Loodust ja Fortunat võrreldes. Celia pilkab pereemandat ehk õnnejumalannat Fortunat, kes ei tee naisi ilusaks. Rosalind ütleb selle peale, et Celia eksib. „Ei, nüüd siirdud sa Fortuna ametilt Looduse kohustele: Fortuna võimkonda kuuluvad maised varad, mitte sünnipärased näojooned.“ (I, 2) Seega Loodus ei anna maistele varadele väärtust, vaid määrab inimeste välimuse. Celia jõuab aga järeldusele, et loodus on andnud neidudele teravmeelsuse, et pilgata Fortunat, aga ka võimaluse visata nalja loomupärase narri, Luisu üle. „Kui Loodus on soetanud kena olendi, kas ei saa Fortuna lasta teda tuleleeki komistada?“ (I, 2) Celia pakub, et loomupärasus on Looduse, mitte Fortuna töö. Hiljem kui maskeeritud Rosalind Phebet sõimab, siis ütleb ta „Ei näe teis rohkem ma kui looduse lihtlabast turutööd...” (III, 5) Seega kasutab hiljem Rosalind Loodust, et Phebest vabaneda. Kuna Looduse amet on sünnipärased näojooned, siis ütleb ta Phebele, et Loodus ei ole Phebet ilusaks teinud. Kuigi neiud arutavad Looduse üle, siis teeb seda ka Orlando ja Luisk. Orlando ütleb, et Oliveri käitumine võtab talt „/---/ sellegi, mis /---/ andis loodus /---/“ (I, 1). Luisk annab mõista, et mets on elus: „Olete rääkinud; kas aga arukalt või mitte, seda otsustagu mets.“ (III, 2)

Meestegelased kasutavad rohkem loomakujundeid. Orlando samastab end härjaga, sest ta ütleb „/---/ kas sa nimetad seda minusuguse aadlimehe kasvatuses, kui see ei erine härja kasvatamisest laudas?“ (I, 1) Ta võrdleb ennast aga Oliveri hobustega, keda kasvatatakse temast paremini (I, 1). Orlando kasutab loomakujundeid ka selleks, et näidata, et ta on Oliveri jaoks loomast madalam. Ta küsib Oliverilt: „Kas pean teie sigu hoidma ja koos nendega söklaid sööma?“ (I, 1) Orlando ei saa Oliverilt „/---/ toetust millekski peale kehakasvu, mille eest loomad sõnnikuhunnikuil talle võlgnevad niisama palju kui minagi...” (I,1) Kuna loomad toodavad sõnnikut, siis võib väita, et Oliveri toetus on minimaalne või

⁹ Luuletama – fantaseerima, väljamõeldut rääkima; valetama (Sõnaveeb 2025).

olematu. Ardeni metsa jõudes kasutab Orlando loomakujundit, et väljendada oma kiirust ja hoolivust: „/---/ vahepeal kui emahirv ma jooksen talle juurde ja annan süüa...” (II, 7) Orlando võrdleb ennast emahirvega, aga Adamit kutsub ta talleks. Seega kasutab meestegelane meestegelase kohta loomakujundit, mis viitab melanhoolse Jaquesi eluetappide monoloogile. Seega Adam on oma viimases vaatuses ja võib varsti vanadusse surra. (II, 7)

Narrid kasutavad loomakujundeid nalja tegemise eesmärgil. Melanhoolne Jaques soovib, et talle edasi lauldaks, sest ta ütleb: „Võin laulust imeda melanhooliat, nagu nirk imeb mune.” (II, 5) Kui Amiens on nõus Jaquesile laulma, siis Jaques väidab, et „/---/ see, mida nimetatakse komplimendiks, on nagu kahe ahvi kohtumine.” (II, 5) Sellega Jaques vihjab sellele, et tema ei täna kedagi siiralt. Teine narr, Luisk mängib Audreyga vempu. Luisul ei ole tegelikult mingit soovi Audreyga abielluda, aga sündmuste tõttu viib asi pulmadeni. Kui melanhoolne Jaques uurib Luisult abiellumise põhjust ja pruudi valikut, siis Luisk vastab: „Nii nagu härjal on ike, hobusel suuruad /---/“ (III, 3).

Kuigi väidan, et meestegelased kasutavad rohkem loomakujundeid, siis teeb seda ka maskeeritud Rosalind. Kuna Rosalind on ümberriietunud Ganimediks, siis võiks teda käsitleda ka meestegelasena. Maskeeritud Rosalind ütleb: „Nii pole mind veel kunagi ära riimitud /---/ kui olin alles iiri rott; see aeg seisab mul vaevalt veel mees.” (III, 2) Kuigi Rosalind kasutab loomakujundit, siis võib ka väita, et Luisk luiskas ja ta ei ole loonud Rosalindile sarnaseid riime lapsepõlvest peale. Kuna Rosalind kasutab loomakujundina rott, kes sünnib pimedana, siis võib järeldada, et Rosalind soovib öelda, et ta ei ole selliseid luuletusi varem saanud. Kui maskeeritud Rosalind kohtub Orlandoga, siis Rosalind ütleb, et ta on „Nagu küülik, keda näete elavat seal, kus ta ilmale toodi.” (III, 2) Kui maskeeritud Rosalind nõustub Orlando armastusest terveks ravima, siis teeb ta seda loomakujundi kaudu, „/---/ küürin teie südant, kuni see on puhas nagu terve lambasüda ja tal pole ühtki armastuse plekikest.” (III, 2)

Meestegelasel kohta kasutatakse loomakujundeid. Oliver ütleb Adamile, et Adam on „vana peni” (I, 1). Selle loomakujundiga solvab Oliver Adami vanust ja lojaalsust. Adam on vana, sest ta asus sir Rowland de Boys’ juurde tööle 17-aastaselt ja on nüüd 80. Kuna Oliver ei nimeta Adamit koeraks, vaid peniks, siis ei näe Oliver Adamit väärtuslikuna. Kui Oliver ütleb Charles’ile, et ta peaks oma venda „lahkama” (I, 1), siis tekib sarnasus konnaga, sest konni lahatakse. Seega kutsub Oliver Orlandot kaudselt konnaks. Rosalind ütleb Luisule, et

Luisk võtaks „/---/ oma tarkusel suukorv maha.“ (I, 2) Kuna Luisk on narr, aga väidab, et ta on põhjatult tark, siis Rosalind käsib tal neist ühe valida – kas narr või tark. Kui Rosalind mõtleb Orlandole, siis ta ei soovi oma mõtteid Celiaga jagada „Mitte üht, mis kõlbaks koerale ette visata.“ (I, 3) Rosalind ei nimeta Orlandot otseselt koeraks, aga tahab öelda, et Rosalindi mõtted jäävad ainult tema teada. Selle peale ütleb Celia, et Rosalindi „/---/ sõnad on liiga kallid, et neid kutsikate peale raisata /---/“ (I, 3). Selle kujundiga ütleb Celia, et Orlando on liiga noor ja pole väärt Rosalindi südamevalu.

Naistegelased kasutavad rohkem linnukujundeid. Kui Rosalind ja Celia arutlevad Looduse ja Fortuna töö üle, siis jõuab Celia järeldusele, et nende „/---/ aru on liiga nüri säärase naisjumaluste nokkimiseks /---/“ (I, 2). Kuigi Celia kasutab linnukujundit, siis ta mõtleb selle all, et nad narrisid õnnelumalannat. Peale seda tuleb nende juurde Le Beau rääkima „luustmängust“ ehk maadlusest. Celia aga ütleb Le Beau'd nähes, et tal on suu uudiseid täis ja Le Beau tuleb neid neidudele „/---/ suhu toppima, nagu tuvid oma poegi söödavad.“ (I, 2) Rosalind ütleb selle peale, et siis nad oleksid „uudistega nuumatud“ (I, 2). Juno on vanarooma abielu jumalanna. Seega kui Celia ütleb, et koos Rosalindiga on nad nagu „Juno luiged“ (II, 3), siis mõtleb ta selle all, et nad on sõbrad igavesti. Celia kasutab linnukujundit ka Ardeni metsas. „/---/ sa ajad mu viisi segi.“ (III, 2) Tähendab, et Rosalind on liiga elevil ja ei mõtle loogiliselt.

Kuigi naistegelased kasutavad linnukujundeid rohkem, siis ei tähenda see seda, et meestegelased neid kujundeid ei kasutaks. Kui Orlando jõudis peale maadlust tagasi Oliveri puuviljaaeda, kohtub ta Adamiga, kes palub tal koheselt lahkuda ja annab selleks talle raha, mis „/---/ toidab kaarnaid, jah, hooldab varblastki /---/“ (II, 3). Adam annab teada, et kuigi raha on vähe, siis saab sellega tagasihoidlikult hakkama. Amiens laulab „/---/ ja lindudega koos häält tõsta rõõmuhoos /---/“ (II, 5). Ta annab mõista sellega, et ta tunneb ennast sama vabana kui linnud. Jaquesi linnukujund aga on sarnane sellele, mida neiud varem ütlesid. Kui varem Celia ütles, et Le Beau jagab uudiseid liiga palju, siis Jaquesi linnukujund „Hiljem kohtuhärra, kõht ümarik, nuumkanu pungil täis /---/“ (II, 7) tähendab seda, et kohtuhärra on rikas ning ta ei hoia hõrgutistelt kokku. Kui Orlando Pagendatud Hertsogi juurde süüa nõudma läheb, siis küsib melanhoolne Jaques: „Mis tõugu peaks see kukk küll olema?“ (II, 7), sest Orlando oli valmis neid ründama. Luisk aga viskab Rosalindi üle nalja, sest tema meelest ei ole Orlando armastusluuletused Rosalindi väärt. Kuna aga Rosalindile need meeldivad, sest tema nimi on neis, siis ütleb Luisk: „See on täpipealt nagu sörgiksid piimanaised hanereas turule.“ (III, 2) Seega on ainult Rosalind ja Celia Orlando luuletustest

vaimustuses. Kui Luisk hakkab ise abielluma, siis ta kasutab linnukujundeid, et tuua esile nalja tegemine. Luisk ütleb „---/ jahikullil kuljused, ---/ ja nagu tuvid noklevad ---/” (III,3), sest tal ei ole muud valikut kui Audreyga abielluda.

Meestegelased kasutavad viljakujundeid. Kui Orlando ja Oliver tülitsevad, siis Orlando ütleb, et Oliver on „Selleks ---/ veel liiga noor.“ (I, 1) Kuna Oliver on Orlandost vanem, siis liiga noore all mõtleb Orlando küpsust. Järelikult Oliver sai vanema venna ja pärijana kohustuse ja majapidamise, aga Orlando leiab, et Oliver ei olnud selleks piisavalt valmis. Orlando isa vaim kasvab temas võimsaks (I,1). Oliverile aga näib, et Orlando hakkab tal „---/ üle pea kasvama ---/“ (I, 1) ja Oliveri ülesanne on Orlando korrale kutsuda. Kuna Oliver ja Orlando jäävad tülli, siis läheb Orlando ikkagi ümberriietatult maadlusele. Kuigi soovitakse, et Orlando maadlusest ära ütleks, siis pole noormees nõus. Seega hertsog Frederick lubab maadlusel alata, „Kuna noormees ei võta aru pähe, maitsku ta ise oma pealetükkivuse vilja.“ (I, 2) Maadlusel eeldati, et vili ehk tagajärg on see, et Orlando kaotab. Tema pealetükkivuse vili osutus aga võiduks. Kui muutub tegevuspaik, siis Ardeni metsas ütleb Pagendatud Hertsog: „On maitsvaid vilju ebaõnnelgi: kui kärnkonn on see jälk ja mürgine ---/” (II, 1). Pagendatud Hertsogi viljakujund on seotud loomakujundiga. Tema jaoks on vili Ardeni metsa pakku minemine. Loomakujundiga viitab Pagendatud Hertsog sellele, et metsas paos olemine ei ole meeldiv. Ka õukonna narr Luisk kasutab Ardeni metsas viljakujundit. Kui Rosalind ütleb, et ta leidis armastusluuletused puu küljest, siis Luisk vastab: „Küll see puu kannab aga kehva vilja!“ (III, 2) Luisk ei väärtusta Orlando armastusluuletusi.

Maskeeritud Rosalind kasutab viljakujundit, et Luisku solvata. Ka Rosalindi meelest ei olnud Orlando värsid head, siiski on need tehtud armastusest. „Poogin sinu ta külge, et ta oleks poogitud koos astelpihlakaga; siis muutuks ta kõige varasemaks viljaks kogu maal. Sest sina oleksid mäda enne veel kui pooleldi küps ---/“ (III, 2).

Kokkuvõttes kujutab Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“ loodust nii tegevuspaigana kui ka poeetiliselt. Ardeni metsa on kujutatud nii idüllise kui ka ambivalentse kohana, kus narrid ja näidendi tegelased seavad pastoraalsuse kahtluse alla. Semiootiline tekstianalüüs lõi aluse, millele toetun etendusanalüüsis – uurin, kuidas Uku Uusberg kujutab loodust lavastuses.

2. Etendusanalüüs

Uku Uusbergi Tallinna Linnateatri (vt Lisa 1) lavastus „Nagu teile meeldib“ esietendus 24. septembril 2024 Salme Kultuurikeskuse suurel laval¹⁰. Lavastuses mängib tugev näitlejateansambel (vt Lisa 2). Siin peatükis analüüsin lavastust kasutades semiootilist etendusanalüüsi. Lähtun peamiselt Dennis Kennedy raamatust „Shakespeare ja stsenograafia“ (2004) ning Patrice Pavis'i küsimustikust. Peamiselt keskendun stsenograafiale, mille jagasin neljaks alapeatükiks: ruumitüübid, publikuruumi ja mänguruumi suhe, ruumi struktureerimine ning värvi, vormi ja materjali süsteem. Iga alapeatükk keskendub sellele, kuidas Uusberg lavastuses loodust kujutab ning milliseid valikuid ta teeb, et tuua Shakespeare'i näidend tänapäeval lavale. Lisaks stsenograafiale kirjeldan lühidalt lavastuse üldjooni, kostüüme ja maske.

2.1. Lavastuse üldjooned

Lavastuse elemendid toetavad üksteist, sest lavastusmeeskond tegi iga lavastuse elemendiga põhjalikku tööd. Lavastuse aluseks on Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“, mille on tõlkinud eesti keelde Georg Meri. Lavastuses on tekst kärpimata ja lavatekstis on tehtud ainult mõned muudatused – toon eraldi välja võrdlevas analüüsis. Teksti esitatakse laval publiku ees või parteris, kui näitlejad kaldteed kasutades publiku sekka kõnnivad. Stseenide vahetumine mõjub loogiliselt. Laval ei toimu suuri muutusi, aga rekvisiitide või tausta vahetamisega muutub lavastuse atmosfäär ning on selgelt aru saada, kas ja millises tegevuspaigas tegelased viibivad. Õukonna ja Ardeni metsa duaalsus tekib laval eristatavalt, sest laval nende kahe tegevuspaiga vaheldumine toimubki.

Lavastus on neli ja pool tundi pikk ning ei mõju venivalt ega igavalt, sest laval jätkub tegevust. Kuna esitatakse Shakespeare'i näidendi tekst kärpimata laval, siis võib lavastust ka ainult kuulata. Kui tegelased esitavad monolooge ja dialooge, siis on seal juures liikumine, näiteks reveranss, ja rekvisiidid – kirjeldan järgmistes alapeatükis. Näitlejad lisavad tekstile juurde nalju ja muid repliike, näiteks öeldakse näidendi pealkirja mitu korda nii eesti kui inglise keeles. Lavastust segab näitlejate hääldus, mis mõjutab näidendi tegevuspaiku – muudatused toon välja võrdlevas analüüsis.

¹⁰ Käisin lavastust vaatamas 20.03.25, 26.04.25 ja 30.04.25.

2.2. Stsenograafia

Dennis Kennedy (2010a: 536) on defineerinud stsenograafiat ruumi ja visuaalsete elementide lavakujundusena (ingl *stage setting*). „Stsenograafia hõlmab lavaarhitektuuri, kulisid (ingl *scenery*), mehhanisme, kostüüme ja valgust, aga selle alla ei kuulu kõne ega mitte-verbaalsed helid.“ (Kennedy 2010a: 536) Kuigi mitte-verbaalsed helid ei kuulu stsenograafia alla, aga lavastuses matkivad näitlejad looma- ja linnuhääli, mis on osa lavaruumist, siis käsitlet seda metsa kujutamisenä. Patrice Pavis küsimustik uurib lavastuse stsenograafia nelja aspekti: ruumitüüpi, publikuruumi ja mänguruumi suhet, ruumi struktureerimist ning värvide, vormide ja materjalide süsteemi (Pavis 2011).

Kennedy (2004: 255) on nimetanud „Nagu teile meeldib“ lavastamist problemaatiliseks, sest õukonna ja metsa vastandamine on muutunud ajas kahemõttelisteks osapoolteks. See tähendab, et õukonna ja metsa vastandamine oleneb lavastajast ning millisena ta tahab neid osapooli näidata. Kui varasemad kujundused näitasid Ardeni metsa „kõigele vaatamata ilusa, arhailise, tsivilisatsioonieelse ja eedenlikuna“, siis 20. sajandil kujutati metsa tehiskult ning „loodusest lahtirebitud ja lahutatud kõigest naturaalsest“ (Kennedy 2004: 255–256). Uku Uusbergi lavastuses pole mets tehiskult, sest laval on puid meenutavad dekoratsioonid. Need puud on aga raagus, neil pole lehti ja jääb mulje, et need võivad iga hetk murduda. Seega võib lavastuses tegevuspaiga aastaajaks pidada sügis-talve.

2.2.1. Ruumitüübid

Salme Kultuurikeskuse suures saalis on lava ühendatud parteriga kaldtee kaudu. Publik istub lava suunas, aga istmed on jaotatud nelja sektorisse. Istmete vahele jääb kõndimisruumi, mida kasutatakse lavastuses. Lavastuses on kaks peamist tegevuspaika: õukond ja Ardeni mets. Kuigi need kaks erinevad üksteisest nii värvide kui ka kujunduse poolest, siis on nad lavastuses ka seotud.

Lavastus algab Oliveri (Tõnn Lamp) puuviljaaias, mis asub õukonnas. Kui Orlando ei ütleks, et tema ja Adam viibivad Oliveri aias, siis publik sellest aru ei saaks, sest lava ees on punane-oranž eesriie. Märkid, mis viitaksid, et tegevus toimub puuviljaaias, puuduvad. Kui stseen lõpeb, tõstetakse eesriie, mille taga on hertsogi loss. Järgmine stseen toimub õukonnas, hertsog Fredericki (Allan Noormets) lossis. Kui eesriie tõsteti, ilmus nähtavale hertsogilossi fassaad. Lossi taga on peidus Ardeni mets. Et näidata Ardeni metsa, lükatakse lossi fassaad

eest. Seega on need omavahel seotud ja sõltuvad üksteisest. Ardeni metsas on ühe tegevuspaigana lambakasvatus. Selle loomiseks lastakse eesriie lava ette ja Corini (Indrek Sammul) sauaga luuakse sisenemiseks ava.

Rosalindi (Hele Palumaa) epiloog toimub punane eesriide ees, nagu näidati lavastuse alguses Oliveri puuviljaaeda. Seega moodustavad Oliveri puuviljaaed ja Rosalindi epiloog lavastuses raami, mis seob alguse ja lõpu ning rõhutab ruumide semiootilist sidusust. Puuviljaaed ja epiloog ei ole tegevuspaigad, sest raamivad lavastuse narratiivset struktuuri.

2.2.2. Publiku ja mänguruumi suhe

Publiku ja mänguruumi suhe on mänguline, sest publikut kaasatakse lavastusse. See ei tähenda, et publik satuks lavale või muudaks lavastuse kulgu, vaid näitlejad pöörduvad publiku poole. Kui Rosalind ja Celia (Kristiin Räägel) on lossis ning räägivad armumisest, siis Rosalind kõnnib mööda langteed publiku poole ja ulatab naeratades oma käe meesterahvale. Celia tirib Rosalindi kohe peale seda tagasi lavale, nii et kontakti ei tekiks. Seega publik ja mänguruum on eraldi, aga publikuala on osa lavastusest. Näitlejad kaasavad publikut lavastusse, aga publik ei osale lavastuses aktiivselt.

Kui laval ei ole Pagendatud Hertsogi koobast, asendab seda suur pikali asetatud puutüvi. Kuna selle puu tüvi on suurem kui püsti seisvatel puudel, siis võib järeldada, et see ei ole pärit samast metsast. Kui maskeeritud Rosalind, Celia ja Luisk (Laurits Muru) metsa jõuavad, näevad nad läbi parteri tulemas lambureid Corinit ja Silviust (Simo Andre Kadastu). Rosalind ja Luisk peidavad ennast maha langenud puutüve taha, Celia aga raagus puu taha. Kuna aga raagus puud on kitsad, siis on Celiat puu külgede pealt näha. Corin ja Silvius kõnnivad rääkides raagus puude vahele ega märka neidusid või Luisku. Kui Silvius on ära läinud, siis Luisk kõnetab Corinit. Kuna Corin on raagus puude vahel ja maha langenud puutüvi lava ees, siis näeb Corin Rosalindi ja ütleb: „Ma olen siin pool.“ Rosalind ehmatub ning hüppab teisele poole puutüve.

Kui endised õukondlased laulsid Jaquesi (Kristjan Üksküla) kirjutatud laulu „*duc dame*“, siis tantsivad Charles (Mart Toome), Le Beau ringis Amiensi (Mikk Jürjens) ümber. Kui Jaques ütleb, mida *duc dame* tähendab, siis ta on suunaga publiku poole ja nimetab ringis tantsijaid narrideks. Kuna Amiens (Mikk Jürjens) ja teised kutsusid publikut kaasa laulma, siis

kaudselt nimetas Jaques Amiensi, kes on ringi sees, aga ka publikut, kes kaasa laulis, narrideks.

Kui Orlando riputab laval kollaseid paberilehti oma armastusluuletustega puude külge, siis jookseb ta enne uue stseeni algust nendega läbi parteri. Joostes annab ta mõnele publikust paberilehe ja ütleb, et ta ise kirjutas need. Orlando armastusluuletused ei jää ainult rekvisiidiks laval ja puudel, vaid ka publik saab neid lugeda. Seega levivad Orlando armastusluuletused Ardeni metsast kaugemale – publikusse.

2.2.3. Ruumi struktuur

Kui tõstetakse eesriie ja näidatakse hertsogilossi, siis esimesena jääb silma lossi fassaad. See on suur, horisontaalselt terve lava pikkune ja detailne. Lossi fassaadil on kolm ust – keskel suur uks ja kõrval kaks väiksemat. Uksi kaunistavad frontoonid ehk ülapaneeled. Kuna loss on edaspidi lavataustaks kõikides stseenides, mis toimuvad lossiõuel, siis on see arhitektuuriliselt domineeriv. Õukonda näidatakse toreda kohana, kus neiud, Rosalind ja Celia tantsivad.

Kui lossifassaad eest lükatakse, näeb laval Ardeni metsa. Pagendatud Hertsog (Rain Simmul), Amiens ja William (Argo Aadli) seisavad raagus puude vahel, vasakul pool lava on nende koobas ja taustal täiskuu. Kui Ardeni mets lavale ilmub, siis katab puid ja tegelasi udu. Seega näidatakse Ardeni metsa õukonna vastandina, sest erinevalt lossist, pole mets hiilgav ja valgustatud. Hiljem lastakse laest lavale veel puid juurde.

2.2.4. Värv, vorm ja materjal

Lavastuses kasutatakse värve, et eristada õukonda ja Ardeni metsa üksteisest. Lava ees on oranž-punane eesriie ning lavaäär on kaetud rohelise kangaga, mis sümboliseerib muru. Kuna lavaäär jääb samasuguseks terve lavastuse vältel, siis see seob õukonda ja Ardeni metsa. Nagu eespool on mainitud, siis Ardeni metsas on raagus puud. Õukonnas ei näidata ühtegi puud. Lavastuses ei ole erilisi puid, vaid kõik on ühesugused. Nii ruumi kui ka värvide kaudu loob lavastus selge eristuse kahe maailma vahel, mis kandub edasi ka rekvisiitidele ja kostüümidele.

2.3. Rekvisiidid

Õukonnas ei ole palju rekvisiite. Hertsogilossis on valvuritel on käes lipud ja pikad kepid. Et luua õukonnas korda või anda teada hertsogi saabumisest, nad löövad nendega vastu maad. Kui maadluseks tehakse multširingi, siis rüütlid hoiavad käes anumaid, millest nad multši valavad, ning teenijannad pühivad selle ringiks. Hertsog Frederickil on tool, millel ta istub maadluse aeg. Adamil on käes valguslatern, milles põleb küünal. Õukonnas on tal käes mõõk, mille ta Orlandole annab. Orlando hoiab mõõka käes Ardeni metsas, et end ja Adamit kaitsta. Le Beau'l aga on õukonnas mõõk ja Ardeni metsas enam ei ole.

Ardeni metsas on Corinil sau ja Pagendatud Hertsog kõnnib puust kepi najal, mis viitavad nende vanusele. Luisul on lühike kepp, mille otsas on narripea. Sellega ta osutab teistele tegelastele. Jaquesil on uur, millega ta lavastuses mängib. Kuna ta uurilt kellaaega ei vaata, siis võib väita, et ta ei oska uuri kasutada. Le Beau kannab enda süles Pagendatud Hertsogi portreed. Rosalind, Celia ja Luisk viskavad üksteisele toidupalakest, mis nad Corini käest said. Corin saab aga neilt tumesinise kukru, milles oleva kullaga ta ostab lambakasvatuse. Oliveril on verine taskurätt, mida ta näitab Rosalindile.

Õukonda ja Ardeni metsa ühendavad muusikud, kes mängivad oma pillidel mõlemas tegevuspaigas muusikat. Nad ei ole taustaks, vaid õukonnas kõnetab neid hertsog Frederick. Andrew Lawrence-King mängib õukonnas maadluse ajal trummi, pärast tamburiini ja Inglise harfi. Meelis Orgse saadab viiulil, Peeter Klaas bassgambal ning Tõnis Kuurme mängib blokkflööti ja puupuhkpille. Kui muusikud esinevad oma pärisnimede all, siis lavastuses jääb ambivalentseks, kas nendega liitub Iiri harfil Orlando või Kaspar Velberg.

2.4. Kostüümid ja maskid

Lavastuses on kasutatud ajastutruid kostüüme – naised kannavad kleite ja mehed sukkpükse. Meestegelastel on ka kubemekate. Kui Rosalind kannab lavastuse algul kollast kleiti, siis Ganimediks ümberriietudes on tal kleidiga sama värvi ja mustriga püksikostüüm. Peas kannab ta baretti, mis varjab ta juukseid. Maskeeritud Rosalind kannab ka kubemekatet. Rosalindi pulmakleit on mahedam kollane ja roheline, valge korsetiga. Celial on tiaara ning ta kannab veinipunast ja valget kleiti õukonnas. Metsa minekuks maskeerib Celia end ära. Selleks võtab ta kleidilt pealmise seeliku ära, mis muutub jakiks, ja haarab roheline riide, mille ta omale ümber õlgade seob. Celia võtab kaasa vöö koos punase paunaga, mille sees

on neidude varandus. Phebe kannab rohelist kleiti ja korsetti, mille peal on pross. Audreyl on roheline-valge kostüüm. Kui Phebe kannab peas kõrget ja kammimata parukat, siis Audrey juuksed on peidus laguneva õlekübara ja pearäti all. Kui Ardeni metsas on neidudel maalähedased riided, peamiselt rohelised ja linast, siis maskeeritud Rosalind jääb kollasesse pükskostüümi. Seega kostüümi värvi valikult maskeeritud Rosalind eristub teistest.

Maskeeritud Rosalind eristub kostüümi värvi poolest ka meestegelastest. Meestegelased kannavad jalas peamiselt sukkpükse või retuuse. Charles on ainuke tegelane, kes ei kanna pükse. Meestegelastel on seljas jakk, vest või mantel, aga nende peakatted on pilkupüüdvad. Meestegelastel on barettide küljes sulg, näiteks Jaquesi baretil on kirju linnusulg. Seega lavastuses Jaques „ehib end võõraste sulgedega“, mis sobib tema melanhoolse eluviisiga. Hertsog Frederick kannab peas krooni ja seljas turvis. Rüütlid ja teenijannad kannavad kostüüme, mis viitavad nende ametile. Rüütlid kannavad raudrüüsid koos kiivriga. Teenijannadel on sinine-valge kostüüm, kaelas kraed ja peas tanud, mis on lõua alt kinni seotud. Kostüüme kannavad ka muusikud.

Pulmapeol toimub maskimäng. Kui ilmub Hymenaios, keda lavastuses mängib teda Corin, siis on tal peas suur lillemask. Pagendatud Hertsogit saatnud õukondlased kannavad ka Hymenaiose ilmunisel pulmapeol maske. Maskid, mida endised õukondlased kannavad, on rohelised ja värviliste lilledega ehitud. Pulmas kannab ainult Rosalind peas lillepärga. Celia pruudiloor on rohelist värvi.

2.5. Mida ei saa tähendustada?

Lavastuse mõistmisel ei omandanud eraldiseisvat tähendust multširing, mis jäi peale maadlust lavale. Kui stseenid muutusid metsa ja õukonna vahel, siis lavale jäi ka laiali ajatud multš. Kuigi multš jääb laval nähtavale, siis tegelased sellele enam tähelepanu ei pööra. Seega võib väita, et peale maadlust ei ole multšil enam tähendust, aga kuna multš on jätnud oma jälje, siis seob see õukonda ja Ardeni metsa. Märgile ja tähendusele ei saa taandada ka linnuhääle matkimist, vaid see loob lavastuse atmosfääri. Linnuhääle matkimine ei viita lindudele, vaid lamburid kasutavad linnuhääli üksteisega suhtlemiseks, näiteks kui Corin ja Silvius otsivad üksteist puude vahelt. Tähendusetuks jääb muusikute etteaste enne viimast vaatust eesriide ees, millega liitub Orlando, kelle isik jääb ambivalentseks. Lisaks võib väita, et tegevuspaik puudub.

Kokkuvõttes saab Uku Uusbergi lavastuses looduse kujutamine uue tähenduse. Õukond ja Ardeni mets ei jää ainult lavale, vaid ulatub ka publiku sekka. Olulised on ka rekvisiidid ja kostüümid, mis annavad lisainfot tegelaste kohta. Järgmises peatükis analüüsin, kuidas näidend ja lavastus omavahel sarnanevad ja erinevad.

3. Võrdlev analüüs

Siin peatükis võrdlen Shakespeare'i näidendit ja Uku Uusbergi lavastust. Uku Uusbergi lavastus „Nagu teile meeldib“ on Shakespeare'i-truu, kuid sisaldab mitmeid kohandusi, mis mõjutavad narratiivi ja tegelaste arengut.

Kui Shakespeare'i näidendis oli tegevuspaikade asukoht kaheldav, siis lavastuses kaldub see rohkem Prantsusmaa poole. Kuigi lavastuses ei nimeta Oliver Orlandot enam kõige jonnakamaks poisiks Prantsusmaal, vaid terves maailmas, siis näitlejate hääldus muudab tegevuspaiga prantsusepäraseks. Näitlejate häälduses muutus Ardeni mets Ardenni metsaks. Kuigi Le Beau oli ka näidendis prantslane, siis lavastuses räägib ta prantsuse aktsendiga. Tegelane, kelle nimi muutus prantsusepäraseks, on Jaques [žak]. Kuna Jaques ilmub alles Ardeni metsas, mis peaks olema Inglismaal, siis see on oluline, et tema nime ei hääldata inglispäraselt [džäkiz]. Kuigi eeldaks, et lavastuses on tehtud teadlik valik Prantsusmaa poole, siis erand on Charles. Prantsusepäraselt hääldataks tema nime [šarl], siis lavastuses on tema nimi jäetud inglispäraseks [tšarlz]. Varasemalt ütleb Charles, et koos Pagendatud Hertsogiga rändavad „kolm või neli ustavat isandat,“ (I, 1) siis Jaques siis võib olla õukonnast pärit. Seega on lavastuses õukond ja Ardeni mets samas riigis või kultuuriruumis.

Eespool mainisin, et Ardeni metsa kirjeldavad tegelased ning nemad näevad seda erinevalt. Kui näidendis ei öelnud Luisk, millisenä tema metsa näeb, siis lavastuses jookseb Luisk mööda lava ringi ja karjub „Siin metsas on nii palju puid!“ kuni on väsinud. Seega näeb Luisk lavastuses Ardeni metsa põlislaanena. Kuna Luisk jookseb ja hõikab mitu korda, et metsas on väga palju puid, siis võib lavastuses Luisu jaoks need ürgsed. Kuna Luisk on pärit õukonnast, siis ta on harjunud kontrollitud loodusega.

Näidendis leidis Celia Orlando armastusluuletuse palmipuu küljest, aga lavastuses pole ühtegi palmipuud. Selle asemel võtab Celia raagus puu küljest paberilehe. Kui näidendis jäi ambivalentseks värsside ilmumine metsa, siis lavastuses on need paberilehtedel ja puude külge kinnitatud. Tegelaskõnes on Orlando luuletused ikkagi puukoorde kraabitud. Seega nii näidendis kui ka lavastuses jäävad luuletused ambivalentseks.

Näidendis rääkis Jaques teistele pakku läinud õukondlastele, et ta kohtas metsas õukonna narri, kes rääkis kellaajast. Lavastuses on Jaquesil uur, millega ta mängib. Seega näidendis tõid õukondlased Ardeni metsa kellaaja ja lavastuses uuri, millega kella vaadata.

Lavastuses muutus tekstianalüüsis käsitletud looduskujund. Kui näidendis süüdistas Orlando Oliveri, et too ei täida oma kohustusi ning ei kohtle Orlandot aadliseisusele kohaselt, siis lavastuses on looduskujund, mida Orlando näidendis kasutab, tagaplaanile jäänud. Kui näidendis küsib Orlando, kas ta peaks hakkama koos sigadega sõklaid sööma, siis lavastuses seda erinevust enam ei ole. Orlando ütleb sõkalde asemel toitu. Seega sellist erinevust inimestele mõeldud ja sigadele mõeldud toidu vahel ei ole.

Peale tegevuspaiga on lavastuses muudetud tegelasi. Kuigi lavastuses on tugev näitlejateansambel – 22 näitlejat (lisaks rüütlid ja teenijannad), siis erinevalt näidendist on lavastuses tehtud seoses tegelastega mitmeid muudatusi. Kuna need on õukonna ja Ardeni metsa vastandamisel olulise tähendusega, siis toon need muudatused eraldi välja.

Kui näidendis toob uudiseid hertsogi maadleja Charles'i saabumisest Dennis, siis lavastuses teeb seda Adam. Näidendis oli Pagendatud Hertsogi seltskond arvukam. Kui näidendis on nimetud isandad, kes on koos Pagendatud Hertsogiga Ardeni metsa põgenenud, siis lavastuses nad puuduvad ning neid asendavad kindlad tegelased. Lavastuses on esimene isand Amiens, teine isand aga William. Lavastuses ei ole William enam kohmakas maamees, vaid õukondlane, kes saadab Pagendatud Hertsogit. Ka ei saa väita, et ta oleks kohmakas maamees, sest tal on käes valge kirjasulg. Seega on William üks aadlikest, kes koos Pagendatud Hertogiga Ardeni metsa pakku läks.

Lavastuses põgenevad Ardeni metsa ka Charles ja Le Beau, kes näidendis jäid õukonda. Kuna Charles kaotab maadluse, siis lavastuses jääb ta eeldatavasti ilma hertsog Fredericki soosingust ja põgeneb Ardeni metsa. Näidendis ütleb Le Beau: „Kord hiljem, mingis paremas maailmas, te armastust ja sõprust kogeksin.“ (I, 2) Seega on lavastuses Ardeni mets Le Beau jaoks parem maailm.

Lavastuses mängib Andero Ermel peale Le Beau ka kirikhärrat sir Olivarius Kirjaväenajat. Kuna Andero Ermel kannab sama kostüümi, mida Le Beau'd mängides, ja kasutab prantsuse aktsenti, siis võib järeldada, et Le Beau hakkab Ardeni metsas kirikhärraks. Kuna Luisk viitab Le Beau'le teistsuguse nimega, siis võib see lavastuses olla Le Beau varjunimi, sest metsaelanikud ei tunne Le Beau'd. Kummaline on ka see, et endised õukondlased ei tunne teda ja ta ei pea metsaelanikele ennast tutvustama. Seega jääb Le Beau identiteet metsas tundmatuks.

Kui näidendi lõpus tuleb Jaques de Boys, keda mainiti ainult näidendi alguses sir Rowland de Boys' pojana, siis lavastuses on ta asendatud linnaisandaga. Linnaisandat mängib

lavastuses naine (Epp Eespäev). Kui Linnaissand võtab etenduse lõpus habeme eest, siis paistab Pagendatud Hertsog teda teadvat. Seega võib väita, et lavastuses on kokku viis paari (Rosalind ja Orlando, Celia ja Oliver, Audrey ja Luisk, Phebe ja Silvius ning Linnaissand ja Pagendatud Hertsog). Seega lavastusse lisatud tegelane, Linnaissand on sarnane Rosalindiga, sest mõlemad varjavad oma tegelikku identiteeti. Celiale ei viidata lavastuses enam kui lühemale, vaid tumedajuukselisele. Kuna lavastuses on Celia ja Rosalind enam-vähem sama pikad, siis jääb ambivalentseks Rosalindi ütlus, et ta on Celiast pikem.

Nii näidendis kui ka lavastuses lahenevad konfliktid tänu jumal Hymeni sekkumisele (*deus ex machina*). Lavastuses kutsuvad tegelased teda aga nimega Hymenaios. Tegu on sama jumalaga, sest Hymen ja Hymenaios on mõlemad kreeka abielujumalad. Kuna Hymenaiost mängib lavastuses Corin, siis pole teda pulmas.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös käsitlesin looduse kujutamist William Shakespeare'i näidendis „Nagu teile meeldib“ ning Uku Uusbergi sama näidendi lavastuses Tallinna Linnateatris. Töö eesmärk oli semiootilise analüüsi kaudu uurida, kuidas kujutatakse loodust nii Shakespeare'i näidendis kui ka Uusbergi lavastuses. Võrdlevas analüüsis otsisin, kuidas näidend ja lavastus omavahel sarnanevad ja erinevad. Bakalaureusetöös kasutasin semiootilist tekstianalüüsi, etendusanalüüsi ja võrdlevat analüüsi.

Esimeses peatükis analüüsisin Shakespeare'i näidendit „Nagu teile meeldib“, mille jagasin neljaks alapeatükiks: semiootiline mudel, pastoraalne komöödia, näidendi tegevuspaigad ja looduspoeetika. Mudel, mille koostas, toob esile näidendi binaarsed opositsioonid. Leidsin, et Shakespeare'i näidendil ei ole pastoraalsusega rohkem seost kui aluseks võetud Thomas Lodge'i pastoraalse novelliga „Rosalynde: Epheususe kuldne pärand“. Pastoraalne kirjandus kujutab karjaste elu maarüpes, nautides vabadust ja lauldes sellest laule. Shakespeare lisas aga oma näidendisse juurde narrid – kes teevad nalja maaelu üle. Seega näidendis leiab rohkem seoseid antipastoraalsuse ja ambivalentsusega. Shakespeare'i näidendis on kaks peamist tegevuspaika: õukond ja Ardeni mets, mis erinevad üksteisest looduse kujutamise poolest. Ardeni mets on eriline oma tegevuspaiga poolest. Kui õukond asus Prantsusmaal, siis pagendatud tegelased põgenevad Inglismaale, kus asub Arden. Looduspoeetika peatükis otsisin näidendi metafoore ja võrdlusi, mille alusel võrdlesin looduskujundite kasutust tegelaskõnes. Leidsin, et meestegelased kasutavad ja nende kohta kasutatakse rohkem loomakujundeid, naistegelased kasutavad rohkem linnukujundeid ning meestegelased kasutavad rohkem viljakujundeid. Kuigi mees- ja naistegelased kasutavad linnu-, looma- ja viljakujundeid, siis teevad seda ka narrid, nalja tegemise eesmärgil, või maskeeritud Rosalind, kes looduskujunditega proovib oma identiteeti varjata.

Teises peatükis keskendusin Uku Uusbergi lavastuse „Nagu teile meeldib“ semiootilisele etendusanalüüsile. Uuris lavastuse üldjooni, stsenograafiat, rekvisiite, kostüüme ja tähendustamata elementidele, et mõista, kuidas lavastaja kujutas loodust. Lavastuses kasutati Shakespeare'i näidendit Georg Meri tõlkes kärpimata kujul. Seega oli näitlejate ülesanne näidata tegevusi, mida tekstis kirjeldatakse. Lavastuses kasutati eesriiet lavastuse alguses ja lõpus. See lõi lavastuses raamistiku, aga esindas ka tegevuspaika. Kuna lavastus algas Oliveri puuviljaaias, mida sümboliseeris punakas-oranž eesriie, siis võib väita, et ka Rosalind esitas oma epiloogi puuviljaaias. Lavastuses kujutati Ardeni metsa sügis-talvisel

aastaajal: raagus puud, udu ja täiskuu. Õukond ja Ardeni mets olid lavaliselt seotud, kuid visuaalselt vastandatud. Publikut kaasati lavastusse, kuid nad ei osalenud selles aktiivselt. Kuna publikule jagati Orlando armastusluuletusi ning kutsuti koos tegelastega laulma, siis publik sai võtta lavastusest osa, aga see ei mõjutanud lavastuse kulgu. Õukonda ja Ardeni metsa ühendasid ka muusikud, kes mängisid pille laval elavas esituses ja esinesid lavastuses tegelastena. Rekvisiitide ja kostüümide (krookkrae, barett ja sukkpüksid) kaudu anti edasi tähendusi ja lavastuse ajastut. Kuid mõningad elemendid, näiteks multširing ja linnuhäälte matkimine, jäid lavastuses tähendusetuks. Selle asemel kasutati neid lavastuse atmosfääri loomiseks.

Kolmandas peatükis võrdlesin Shakespeare'i näidendit ja Uusbergi lavastust. Kui näidend jäi ambivalentseks, siis lavastus kaldus tegevuspaiga määratlemisel Prantsusmaa poole, mida toetasid näitlejate hääldus ja tegelaste aktsendid, näiteks Ardeni mets muutus Ardenniks. Tegelaste osas oli tehtud mitmeid muudatusi. Et näidata Adami olulisust, asendati Oliveri teine teener Dennis Adamiga. Kui näidendis oli William kohmakas maamees, kes kosis Audreyt, siis lavastuses kujutati Williamit õukondlasena, kes saatis Pagendatud Hertsogit. Looduskujund, mis kaotas lavastuses oma tähenduse on võrdlus Orlando ja sigade vahel, sest Orlando ei küsi enam lavastuses, kas ta peaks koos sigade sõklaid sööma. Ka lavastuses jäid mõned asjad ambivalentseks. Pole aru saada, millises tegevuspaigas Orlando koos muusikutega lugu mängis, ning kas Le Beau jäi Ardeni metsas iseendaks või muutus sir Olivarius Kirjaväenajaks. Kuna lavastuses oli Jaques de Boys' asemel Linnaissand, keda mängis naine, siis oli naistegelastel lavastuses suurem tähtsus.

Töö näitas, et nii Shakespeare'i näidend „Nagu teile meeldib“ kui ka Uku Uusbergi sama näidendi lavastus kujutasid loodust ambivalentselt ja mitmetähenduslikult. Ardeni mets ei olnud utoopiline ideaalmaailm, kuhu tegelased paku läksid, vaid koht, kus olid teistsugused ohud kui õukonnas. Kuna lavastuses asuvad Ardeni mets ja õukond samas kultuuriruumis ja olid omavahel lavaarhitektuuriliselt seotud, siis ei kujutatud Ardeni metsa utoopilise ideaalmaailmana. Töö panus seisneb selles, et see avas uue vaatenurga Shakespeare'i näidendite analüüsimisele, tuues esile looduse kujutamise ja semiootilise analüüsi nii näidendis kui ka laval.

Summary

„The depiction of nature in William Shakespeare’s play and Uku Uusberg’s production „As You Like It““

This bachelor’s thesis analyzes the depiction of nature in William Shakespeare’s pastoral comedy „As You Like It“ and Uku Uusberg’s production of the same play at Tallinn City Theatre. The aim of the study is to examine how nature is depicted both in the original play and in the theatrical performance, using semiotic text analysis, performance analysis, and comparative analysis.

The first chapter focuses on Shakespeare’s play, exploring its genre as a pastoral comedy and the binary opposition between the court and the forest of Arden. Although the play is categorized as pastoral, it reveals antipastoral and ambivalent elements: nature is not merely idyllic but a place where characters must adapt to survive. The analysis shows how nature is expressed through metaphors, character names, and poetic nature.

The second chapter explores Uku Uusberg’s stage production through semiotic performance analysis. The scenography, costumes, props, and spatial relationships are analyzed to understand how nature is visually and symbolically constructed on stage. The depiction of nature has also changed: while the court is showed as happy place, the forest of Arden is cold and dangerous. The forest extends beyond the stage into the audience. The production uses traditional costumes and masks, and incorporates sound and movement. The court and forest of Arden are connected by musicians who accompany the production with songs and music.

The third chapter presents a comparative analysis between Shakespeare’s play and Uusberg’s production. While Uusberg’s production remains faithful to Shakespeare’s text, it introduces several changes in character roles and pronunciation. The pronunciation and accents in the performance suggest a French cultural context, and characters are changed to enrich the narrative.

In conclusion, both Shakespeare’s play and Uusberg’s production „As You Like It“ depicts nature as antipastoral and ambivalent. The research contributes to theatre studies by offering a semiotic analysis of nature in play and production.

Kasutatud kirjandus

Alpers, Paul 2004. What Is Pastoral? Mode, Genre and Convention. *William Shakespeare's As You Like It*. Bloom's Modern Critical Interpretations. Toim. Harold Bloom. New York: Chelsea House Publishers, 121–142.

Berry, Edward 2002. Laughing at „others“. *The Cambridge Companion to Shakespearean Comedy*. Cambridge: Cambridge University Press, 123–138.

Bloom, Harold (toim) 2004. Introduction. *William Shakespeare's As You Like It*. Bloom's Modern Critical Interpretations. New York: Chelsea House Publishers, 1–4.

Burke, Peter 2010. Õukondlane. *Renessansiaja inimene*. Koost. Eugenio Garin. Tõlk. Marika Põldma. Toim. Ursula Vent. Tartu: Avita, 136–165.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Kõrb.
<https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=k%C3%B5rb> (vaadatud 18.8.2025)

Epner, Luule 2022. Dominant. Semiootiline etendusanalüüs. *Etenduskunstide uurimismeetodid*. Toim. Anneli Saro. Tartu: Tartu Ülikool.
<https://sisu.ut.ee/etenduskunstid/semiootiline-etendusanaluus/> (vaadatud 21.8.2025).

Gay, Penny (toim) 2008. As You Like It. Romantic comedy. *The Cambridge Introduction to Shakespearean comedies*. Cambridge: Cambridge University Press, 83–94.

Hopkins, Lisa 2018. Comedies of the Green World: A Midsummer Night's Dream, As You Like It, and Twelfth Night. *The Oxford Handbook of Shakespearean Comedy*. Toim. Heather Hirschfeld. Oxford: Oxford University Press, 520–536.

Jakobson, Roman 2014. Dominant. *Kirjandus kui selline*. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 240–245.

Kennedy, Dennis (toim) 2010a. Scenography. *The Oxford Companion to Theatre and Performance*. Oxford: Oxford University Press.

Kennedy, Dennis (toim) 2010b. Pastoral. *The Oxford Companion to Theatre and Performance*. Oxford: Oxford University Press.

Kennedy, Dennis 2004. „Niisiis, see ongi Ardeni mets“. *Shakespeare ja stsenaarium*. Tõlk. Lilja Blumenfeld. Toim. Anu Lamp ja Maret Sarv. Tallinn: Eesti Teatriliit, 255–264.

Kull, Kalevi ja Salupere, Silvi 2018. Kirjandussemiootika. *Semiootika*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 281–313.

Merilai, Arne 2007. Poeetiline tekst. Luule poeetika. *Poeetika: gümnaasiumiõpik*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 21–56.

Morgan, Llewelyn 2019. Kaosest kerkiv loovus: Luule Caesari surma ja Vergiliuse surma vahelisel perioodil. *Kirjandus Kreeka ja Rooma maailmas*. Koost. Oliver Taplin. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 366–407.

Pavis, Patrice. Analüüsivahendid. *Valitud artikleid teatriuurimisest*. Tõlk. Tanel Lepsoo. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 103–125.

Saro, Anneli 2007. Tegelaskonna analüüs. Draama poeetika. *Poeetika: gümnaasiumiõpik*. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 118–122.

Shakespeare, William 1960. Nagu teile meeldib. *Komöödiad II. William Shakespeare'i kogutud teosed seitsmes köites. IV köide*. Tõlk. Georg Meri. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 177–256.

Snyder, Susan 2025. A Modern Perspective: As You Like It. *The Folger Shakespeare Library*. <https://www.folger.edu/explore/shakespeares-works/as-you-like-it/as-you-like-it-a-modern-perspective/> (vaadatud 18.8.2025).

Sõnaveeb 2025. Ambivalentne. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/ambivalentne/1/est> (vaadatud 22.8.2025)

Sõnaveeb 2025. Luisk. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/luisk/1/est> (vaadatud 22.8.2025)

Sõnaveeb 2025. Luuletama. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/luuletama/1/est> (vaadatud 22.8.2025)

Sõnaveeb 2025. Madrigal. <https://sonaveeb.ee/search/unif/est,rus/dsall/madrigal/1/est> (vaadatud 22.8.2025)

ÕS = Eesti õigekeelsussõnaraamat 2018. Ekloog. <https://arhiiv.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=ekloog> (vaadatud 22.8.2025)

Lisa 1. Lavastusmeeskond

Nimi	
Uku Uusberg	Lavastaja
Jaagup Roomet	Kunstnik
Eugen Tamberg	Kostüümikunstnik
Rene Liivamägi	Valguskunstnik
Anu Konze	Grimmikunstnik
Andrew Lawrence-King	Muusikajuht
Eve Mutso	Liikumisjuht
Arbo Maran	Helikujundus
Indrek Sammul	Lavavõitlus
Kristjan Üksküla	Konsultant

Lisa 2. Näitlejad ja tegelased

Nimi	Osa	Selgitus
Rain Simmul	Pagendatud Hertsog	
Allan Noormets	Hertsog Frederick	Pagendatud Hertsogi vend ja ta võimu anastaja
Hele Palumaa	Rosalind	Pagendatud Hertsogi tütar
Kristiin Räägel	Celia	Hertsog Fredericki tütar
Laurits Muru	Luisk	Õukonna narr
Kaspar Velberg	Orlando	Sir Rowland de Boys' noorem poeg
Tõnn Lamp	Oliver	Sir Rowland de Boys' vanem poeg
Kristjan Üksküla	Jaques	Õukondlane, kes saadab pagendatud hertsogit
Mikk Jürjens	Amiens	Õukondlane, kes saadab pagendatud hertsogit
Argo Aadli	William	Õukondlane, kes saadab pagendatud hertsogit
Andero Ermel	Le Beau	Õukondlane hertsog Fredericki teenistuses
Mart Toome	Charles	Hertsog Fredericki maadleja
Egon Nuter	Adam	Oliveri teener
Indrek Sammul	Corin	Vanem lambur
Simo Andre Kadastu	Silvius	Noorem lambur
Sandra Uusberg	Phebe	Lamburneiu
Hele Kõrve	Audrey	Talutüdruk
Epp Eespäev	Linnaisand	Korrakaitseteenistus
Andrew Lawrence-King	Muusik	
Meelis Orgse	Muusik	
Peeter Klaas	Muusik	
Tõnis Kuurme	Muusik	

Lihtlitsents

Mina, Tea Leinasaar,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Looduse kujutamine Shakespeare’i näidendis ja Uku Uusbergi lavastuses „Nagu teile meeldib““, mille juhendaja on Riina Oruaas, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tea Leinasaar

25.08.2025